

ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. М. ВЕРХОВИНЦЯ

Василь Миколайович Верховинець – видатний український педагог, музикознавець, етнограф, хореограф, диригент і композитор. Його внесок у розвиток національної культури і педагогічної науки важко переоцінити.

Професор В. М. Верховинець – педагог-новатор, викладач вищої школи, автор навчальних програм, підручників, посібників, основоположник українського музично-ігрового репертуару для дітей (“Весняночка”), засновник теоретичних засад розвитку національної хореографії (“Теорія українського танцю”), постановник першого українського балету (“Пан Каньовський”, музика М. Вериківського), дослідник українського фольклору (“Українське весілля”), основоположник сценічного жанру – театралізованої пісні, організатор численних хорових і вокальних творів, аранжувань українських народних пісень [4, с. 3].

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що дана проблема привертала увагу до наукових пошуків багатьох учених, серед яких особливо значущими є монографії: О. Данисько “Шукач дзвінких народних скарбів”, Н. Дем’яно “Педагогічна спадщина Верховинця в аспекті формування національної культури молоді засобами народного мистецтва”, О. Таранцева “В. М. Верховинець і національне виховання”, А. Чернов “Полум’яний патріот України”.

Педагогічні погляди В. М. Верховинця формувалися під безпосереднім впливом демократичних ідей українського національного відродження кінця XIX – початку XX століть. Із перших кроків педагогічної діяльності В. М. Верховинець зіткнувся з відсутністю національного змісту в системі освіти України. Вихований на кращих традиціях української народної творчості, він усвідомив, що потрібно впроваджувати її елементи у процес навчання і виховання підростаючого покоління і у процес підготовки майбутніх педагогів. В. М. Верховинець прагнув формувати національну культуру молоді засобами народної пісні, танцю, ігор та обрядів. Характерною особливістю творчості педагога і митця є те, що свою теоретичну і практичну діяльність він будував на матеріалі власних етнографічних досліджень.

Результатом запису і дослідження етнографічного матеріалу стала перша наукова праця В. М. Верховинця – “Українське весілля”, яка вийшла у світ у 1912 р. Вона являє собою запис весільного обряду з музичним додатком. Поряд із дослідженням обрядів і народної творчості В. М. Верховинець студіює український народний танець. З метою формування національної культури підростаючого покоління

засобами народного танцю педагог пристосував усі танцювальні рухи і комбінації для вивчення їх дітьми. На думку автора, засоби народного виховання якнайкраще можуть виховати громадянина своєї країни [4, с. 19].

В. М. Верховинець вважав, що танець містить у собі різноманітну пізнавальну інформацію, потребує виконання зумовлених змістом завдань, сприяючи інтелектуальному розвитку дитини. Глибоко проникаючи в психологію народних танців, розкриваючи їхній внутрішній світ, педагог доводить, що народний танець – це своєрідний прояв почуттів народу засобами хореографії. Він показує, що в танцювальних традиціях української нації кристалізувалася своя хореографічна мова, пластична виразність, які зумовлені особливостями національного характеру, художнього мислення, життя і побуту народу. Саме тому український народний танець у творчості В. М. Верховинця виступає одним із засобів формування національної культури молоді.

Найважливішу виховну роль педагог відводив українському фольклору. Це пов'язано з тим, що фольклор є такою формою суспільної свідомості, у якій інтегрувалася, закріплювалася та акумулювалася вироблена народом традиційна інформація: етнічна самосвідомість, історична пам'ять, міфологічні традиції, осмислення обрядів, символізація явищ матеріальної культури. Від покоління до покоління через фольклор передавалися суспільно-історичний досвід, морально-етичні, правові, естетичні, релігійні погляди народу. У художніх образах українського фольклору розкриваються найкращі риси національного характеру – патріотизм, хоробрість, чесність, людяність. Йому властиві життєвість змісту, велика емоційна сила, образна виразність, яскравий національний колорит.

Створюючи музично-ігровий репертуар, педагог спирався на принципи української етнопедагогіки: природовідповідність, гуманність, послідовність, наступність, наочність, емоційність, активність особи вихованця у виховному процесі. Про це свідчить зміст і структура “Весняночки” [2].

Автор погоджується з думкою проф. А. М. Бойко, яка у своїй статті “Система педагогічної діяльності В. М. Верховинця” зазначає: “Уся багатогранна діяльність підпорядковувалася, перш за все, педагогічній меті – формуванню національної культури молоді: передачі їй духовної спадщини і соціально-історичного досвіду українського народу, розвитку потреби і здатності сприймати, розуміти, примножувати його надбання, вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотизму, прищепленню рис національного характеру” [1, с. 3].

Це дозволяє розглядати діяльність В. М. Верховинця як систему, яка являє собою органічне поєднання його педагогічної, етнографічно-дослідницької, хореографічної, диригентсько-хорової роботи і

композиторської творчості. Як динамічне явище, вона у своєму розвитку пройшла чотири основні періоди.

Перший період – вчителювання у народних школах Галичини (1899-1904). В. М. Верховинець усвідомив необхідність упровадження елементів української народної творчості, а саме: пісень, танців, ігор, обрядів у навчально-виховний процес. Його непокоїло те, що “багатющий ігровий матеріал, створений народом і породжений дитячою фантазією, забувається і безслідно гине, ніким не записаний і не упорядкований” [2, с. 14].

Другий період – музично-театральна та етнографічно-дослідницька діяльність (1904-1919) – співпадає з часом зростання професійної майстерності педагога і митця, підвищення наукового рівня його етнографічних досліджень. Важливе значення для цього мала діяльність В. М. Верховинця як актора-співака, диригента у Руському народному театрі при львівському товаристві. Поставлені ним номери відзначалися соковитим національним колоритом, передавали справжній дух і характер народного танцю. Василем Миколайовичем було організовано гурток для молоді, де влаштовувалися вечори театру хореографії. З метою формування національної культури молоді засобами хореографії педагог пропонує ефективну методіку, що можна вивчати з дітьми. Свої педагогічні здобутки вносить у видання “Теорія українського народного танцю”. Свої теоретичні досягнення педагог упроваджує у практику виховання молоді, працюючи з творчими театральними колективами. Він широко використовує різножанрові фольклорні зразки при постановці вистав: “Енеїда”, “Маруся Богуславка”, “Бондарівна”, та ін.

Третій період – педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах (1913-1930). Працюючи лектором з методіки хорового співу на диригентських курсах ім. В. М. Лисенка в Києві, Верховинець намагався навчати і виховувати молодь на найкращих зразках української народнопісенної творчості хорової класики. На заняттях він вивчав зі студентами рухливі музичні ігри і знайомив з методикою їх проведення.

У цей період В. М. Верховинець завершує багаторічну роботу над репертуарно-методичним посібником “Весняночка” (1924 р.). У розділі “Про рухливі ігри зі співами” наголошується, що “найсильніше бажання у дитини – це бажання руху. Дитина рухається під час гри. У гру вона вкладає всю своє енергію, бо це зміст її життя. Граючись, дитина зосереджує увагу, а це вже є початком виховання сильної волі ... Захоплена грою, дитина гартується у терпінні, бо ніколи не скаржиться на біль, якщо впаде або вдариться ненароком. Граючись, дитина легко схоплює, розуміє та запам’ятовує гру ... Ігри виховують дружні, товариські взаємини між її учасниками ... вчать шанувати права іншого ... веселять, радують, а здорова радість конче необхідна для здорового розвитку душі й тіла. Весела людина легше переносить горе і не так швидко піддається лихим зовнішнім впливам” [5, с. 28].

Четвертий період творчості – педагогічна і культурно-просвітницька робота з мистецькими колективами (1930-1938) – відзначається новаторським характером, виховним значенням національного мистецтва. Інноваційні ідеї педагога реалізуються в діяльності організованого ним у Полтаві жіночого театралізованого хорового ансамблю “Жінхоранс” (1930). Метою його створення було виведення українського народного пісенного і танцювального мистецтва на професійну сцену, протиставлення його пануючому тоді сумнівному репертуару, пошук нових ефективних виховних засобів. У роботі з “Жінхорансом”, як і в усій своїй творчій діяльності, педагог дотримувався принципу правдивої інтерпретації фольклору, збереження національного характеру і колориту творів [3, с. 42].

Педагогічна діяльність Василя Миколайовича Верховинця має важливе теоретичне і практичне значення. Він не лише розробив і обґрунтував систему засобів формування національної культури молоді, але й творчо їх використовував у практичній роботі у школах та вищих навчальних закладах, художніх колективах. Багатогранні аспекти національного виховання є питаннями подальших досліджень, оскільки створений В. М. Верховинцем музично-ігровий репертуар спрямований на всебічний розвиток і формування національної культури підрастаючого покоління.

Список використаної літератури

1. Бойко А. М., Дем'янюк Н. Ю. Система педагогічної діяльності В. М. Верховинця / Алла Бойко, Наталія Дем'янюк // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. М. Верховинця : Зб. наук. праць. – Полтава : ПДПУ, 1999. – С. 3–9.
2. Верховинець Я. В. Про “Весняночку” та її автора / Я. В. Верховинець // Верховинець В. М. Весняночка. – Київ. – Муз. Україна, 1989. – С. 5–20.
3. Дем'янюк Н. Ю. Засоби формування національної культури молоді у діяльності і спадщині В. М. Верховинця / Н. Ю. Дем'янюк // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. М. Верховинця: Зб. наук. праць. – Полтава : ПДПУ, 1999. – С. 18–23.
4. Дем'янюк Н. Ю. Педагог, учений і митець Василь Миколайович Верховинець / Н. Ю. Дем'янюк // Науково-методичні матеріали : Полтава – 1997. – 24 с.
5. Хлебнікова Л. О. Педагогічні погляди Василя Верховинця / Л. О. Хлебнікова // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. М. Верховинця: Зб. наук. праць. – Полтава : ПДПУ, 1999. – С. 205–209.